

Realitat i borrositat en temps de postveritat

Andreu Grau i Arau

1. A la recerca de la veritat...

El professor nord-americà Bart Kosko dedica el capítol sisè de *Fuzzy Thinking. The new Science of fuzzy Logic al tema de la veritat: "Què és la veritat? Aquesta és la gran qüestió de la filosofia y de la ciència, y és el que persegueix el coneixement. Jaume Balmes ens dirà a *El criterio* que "el pensar bien consiste o en conocer la verdad o en dirigir el entendimiento por el camino que conduce a ella. La verdad es la realidad de las cosas."1 I no deixa Kosko de recórrer a la teoria dels valors absoluts per a indicar la finalitat de les nostres activitats: "la ciència cerca la veritat; l'art, la bellesa; la societat, la justícia", tot puntualitzant que la teoria de la veritat "encapçala la relació d'aquestes tres nobles recerques."² El filòsof italià Simone Regazzoni, en el seu llibre *La filosofía di Lost*, on analitza el saber filosòfic que expressen els protagonistes d'aquesta sèrie de televisió nord-americana, escriu que, "episodi rere episodi, t'adones que en *Lost* està sempre i només en joc la veritat: la veritat de l'illa, la veritat de la vida i de la mort, la veritat dels supervivents, la veritat dels altres, la veritat del mateix món, al límit. *Lost escenifica la veritat.*" I es pregunta aquest jove pensador:*

"Però de quina veritat es tracta?", perquè és conscient que hi maneres molt diverses d'entendre la veritat, i, per tant, podem dir que hi ha veritats diversíssimes. Ara bé, pel que es pot veure, en *Lost* som lluny de la definició de veritat que trobem al *Cràtil* de Plató: «Vertader és el discurs que diu les coses tal com són; fals, el que diu les coses com no són», com també de les classificacions (veritat lògica i veritat transcendental, segons Francisco Suárez; veritat de raó i veritat de fet, segons Leibniz...) i de les teories clàssiques: la de la correspondència i la de la coherència. Aquestes teories són insuficients per a explicar la veritat. *Lost* qüestiona radicalment la idea segons la qual hi ha assertions o creences simplement vertaderes, ja que desconstrueix la idea d'un món donat («les coses com són») abans i al mar-

1 Jaume Balmes, *El criterio*, Madrid, 1948, p. 553.

2 Bart Kosko, *El pensamiento borroso*, Barcelona, 1993, p. 85.

ge de les interpretacions dels subjectes.³ L'illa de Lost es presenta com lloc de la postveritat. Ens dirà Joan García del Muro que la postveritat advé quan la veritat és deslliurada d'una dependència antiquíssima: la servitud dels fets. El criteri de veritat ja no és, doncs, l'adequació als fets, sinó la utilitat pràctica. L'única funció de les teories és que ens són útils, i això és l'únic que, en realitat, ens interessa. En temps de postveritat, la veritat, com molt bé sosté García del Muro, "es defineix en funció de la seva utilitat per a l'existència."⁴

Joan Fontcuberta, [Sèrie Fauna](#)

Quan la reflexió sobre la veritat mateixa ens duu a relacionar-la amb expressions que semblen contradictòries, com és ara la de diversitat, haurem d'acceptar que, amb la veritat o en parlar de la veritat, en belluguem ja en el terreny del pensament borrós.⁵ Ens preguntem: hem presentat la veritat com calia o ens hem cregut que és quelcom que no és i que, amb aquest terme, en realitat, ens estàvem referint a una altra cosa? Kosko ja havia indicat que, en la filosofia moderna, la persecució de la veritat havia estat una preocupació dels matemàtics que partia de dues preguntes: (a) a què es refereix la veritat? i (b) quins tipus de coses són vertaderes o falses?. Les dues tenen la mateixa resposta: els enunciats. "La veritat –escriu aquest autor– es refereix als enunciats que fem, al que proferim, escrivim, diem amb el cap o assenyallem amb el dit." I continua: "Els enunciats descriuen el món. Descriuen mons possibles. Molt més: afirmen o neguen un possible. Combinen la descripció amb l'afirmació. Un enunciat és una asserció més que una descripció. L'enunciat «Avui ha plogut» afirma un succés de precipitació de pluja en el continuo espacio-temporal. Un quadre d'aquesta mateixa precipitació potser «sigui una afirmació» en el sentit artístic, però no en el de la veritat, ja que el quadre no afirma o sosté o declara o pretén que la pluja va caure. L'artista sí podria sostenir-lo, i quan ho fa, fa un enunci-

³ Vid. Simone Regazzoni, *Perdidos. La filosofía. Las claves de Lost*, Barcelona, 2010, p. 53.

⁴ Joan García del Muro Solans, *Good bye, Veritat. Una aproximació a la postveritat*, Lleida, 2018, pp. 200-201. Vegeu també pp. 48-49; 61-63; 128-129.

⁵ Vid. García del Muro, *op. cit.*, el capítol titulat: "De la teoria del caos a la postveritat", pp. 119-124.

at. La pintura descriu, però no afirma. La majoria dels filòsofs moderns són conductistes; per tant, defineixen els enunciatos com els afirmem o neguem. Proferim respostes d'assentiment o de dissentiment quan se'ns pregunta per un enunciat. Aquesta definició podria incloure la pintura i la música com enunciatos, així que els usuaris han de definir estrictament l'assentiment i el dissentiment, o limitar l'aplicació d'aquests a les oracions, parlades o escrites. Per a l'enfocament conductista, el pensament és un discurs silenciós, enunciatos no pronunciats, parla preverbal; veu les creences, en paraules de Bertrand Russell, com a reaccions suspeses.”⁶ Són els enunciatos, doncs, l'única expressió de la veritat i de la falsedat, puix que són els que afirmen o neguen un *possible*? Per a orientar millor el tema, potser ens caldria atendre el següent text de Regazzoni sobre la sèrie televisiva: “La complexitat de la narració de *Lost*, que juga obertament a fer que et perdis, planteja tots aquests interrogants al voltant de l'enigma de la veritat, duent a terme des de l'inici, una desconstrucció de les fronteres que separen veritat i ficció, veritat i mentida, veritat i error, i posant-nos en guàrdia contra els mateixos riscos de la voluntat de veritat que pot assumir la forma de la més terrible violència.”⁷ Les lògiques formal i matemàtica, així com algunes epistemologies de tall analític, només han acceptat la falsedat com a contra-

ri de la veritat; però, com acabem de veure, a la veritat s'oposen també la ficció, la mentida i l'error. Si definim a partir dels contraris, és a dir, a partir d'enunciatos-asserccions de la “ficció”, de la “mentida” i del “error”, obtindríem una definició unívoca de “veritat”?

Segons Regazzoni, en *Lost*, la veritat és la que parla i ho fa de moltes maneres. El filòsof italià ens ofereix una variació de la filosofia perspectivista, que, tot i que recordi l'orteguiana, es fonamenta en Antonio Gramsci, com veurem més endavant. “Les diverses perspectives – escriu Regazzoni- no són altra cosa que maneres de dir-se i de donar-se d'una veritat que no esgota cap perspectiva. I és una veritat de rostre *enigmàtic*, és a dir, al mateix temps fosc i violent, terrible (el mot enigma, del grec *ainigma*, «considerat fosc», conté el rastre d'un altre mot grec, *ainos*, que significa terrible, violent), allunyat de la «veritat que és riquesa, fecunditat, força dolça i insidiosa universal», per a servir-nos dels mots de Foucault.”⁸ L'autèntic sentit de la veritat ens ha de dur a entendre que, en la nostra realitat, no sembla possible o no es pot donar. O la neguem o la reinterpretem; i si la reinterpretem, per no caure de nou en una situació dogmàtica, haurem d'admetre que el seu sentit és múltiple i subjectiu, qualificatiu totalment inaplicables a la veritat en una teoria del coneixement clàssica. No només es desfà la gnoseologia escolàstica, sinó l'optimisme del racionalisme i

⁶ Kosko, *op. cit.*, p. 85.

⁷ Regazzoni, *op. cit.*, p. 61.

⁸ Regazzoni, *op. cit.*, p. 60.

de la il·lustració d'imposar la raó. El que semblava ésser producte de l'art de discórrer correctament no és més que una il·lusió. La postveritat ens deixa el seu missatge: la calma d'un món que es mou és calma moguda, i on hi ha moviment és normal que hi hagi punts de vista, perspectives.

Ara bé, les actituds i les formes de comportament humanes demostren que els punts de vista i les perspectives ens molesten, malgrat ser conscients de trobar-nos en una situació de postveritat; i, per això, com a part del nostre contracte social originari, els humans cerquem la veritat, i ho fem obsessivament.⁹ Malgrat que se'ns digui que regna el perspectivisme i malgrat que vulguem escoltar el que ens interessa, la veritat-veritat encara està entre els nostres objectius vitals. Estem convençuts que la raó ens hi apropa i que els sentits, en canvi, ens hi allunyen. En la primera sèrie de les lliçons Gifford, pronunciades en la Univesitat de St. Andrews (Escòcia) al llarg del mes de desembre de 1964, el filòsof sud-africà John Niemeyer Findlay ens feia veure que és possible que "la impossibilitat d'il·lustrar o la possibilitat d'il·lustrar imperfectament alguns dels nostres conceptes fonamentals sigui una de les coses que fan de la caverna humana una caverna, i que ens empenyen, potser, finalment, més enllà d'ella vers quelcom més intel·ligible."¹⁰ Ens adonem que la realitat és grisa, borro-

sa: tenim coneixements indubtables i també d'insegurs, però mai no arribem a un desconeixement o ignorància total; desitgem, doncs, que la realitat no sigui negra, fosca, incògnita. I és normal també, si no natural, que, en la nostra grisa realitat, tinguem la pretensió i el desig d'assolir un coneixement cert que ens permeti contemplar una realitat clara i blanca, tot i ser conscients que aquesta realitat és ideal i pertany a una altra esfera que, per les seves propietats i característiques, qualifiquem d'autèntica o vertadera, i que, malgrat que ens costi, ens duu a qualificar-ne la borrosa d'inautèntica pel fet de ser diferent.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Fauna](#)

El dualisme platònic havia estat la culminació de la crítica socràtica a l'epistemologia relativista sofista i a les seves

⁹ Cfr. Regazzoni, *op. cit.*, p. 12.

¹⁰ John Niemeyer Findlay, *Disciplina de la caverna*, Madrid, 1969, p. 64.

conseqüències polítiques. Però per a guanyar la seva guerra, Plató hi va haver de dissenyar una topologia que parteix de la idea de “lloc” com a conjunt d’elements que verifiquen una determinada propietat. En aquest cas, es tractava del (a) lloc del que és i del (b) lloc del que no és, fluctua, es mou, esdevé, apareix o es mostra de manera borrosa. A la lectura platònica bivalent que fem de la grisa realitat i que condiciona la metodologia de les ciències actuals, Kosko oposa la lògica borrosa: “La lògica borrosa diu que totes les veritats científiques són grises. La ciència bivalent diu que no hi ha cap que ho sigui; diu que les veritats de la ciència no són grises, sinó temptatives i poden passar de ser totalment vertaderes a ser totalment falses a la llum de dades que les confonguin. La lògica borrosa està d’acord amb el fet que les veritats científiques són temptatives, però no per això deixa de dir que són grises.”¹¹ Segons el filòsof nord-americà, aquí rau el conflicte: en la grisor, puix que la bivalència ens fa equiparar-la a la negror. L’única solució per a desentranyar aquest conflicte –i en això coincidiria amb aquells que temen les conseqüències de l’avançament de la postveritat, però que es mostren escèptics davant de les teories clàssiques– és examinar els conceptes de la filosofia de la veritat.¹²

2. El reconeixement de la realitat i la presència de la borrositat

Acabem de veure com Kosko es queixava del reduccionisme sobre la veritat al qual, en tots sentits, s’arriba amb la lògica bivalent. “La concepció de la targeta de resultats –escriu– ignora el significat dels enunciats. Es limita a puntuar l’oració com un 0 o un 1. Si mireu la puntuació d’un enunciat, sabreu que és vertader o fals, però no haureu de saber què afirma. Potser sigui una fórmula de la topologia diferencial que tingui un quilòmetre de llarg o una resposta radiada des d’una nau espacial extraterrestre. Sigui quin sigui l’enunciat, un 0 significa que és fals, un 1 que és vertader. El difícil és aconseguir que la puntuació sigui la correcta.”¹³ Quina sortida dóna la lògica borrosa a aquesta tècnica que es limita a puntuar amb zeros i uns les proposicions? Kosko ens dirà que la lògica borrosa concep la veritat com a fidelitat; i la fidelitat és, per a ell, una qüestió de grau. Llegim: “Els enunciats precisos però artificials de les matemàtiques són sempre fidels al 100 per 100 o al 0 per 100. Les puntuacions en fidelitat dels enunciats sobre el món cauen entre aquells dos extrems. Al llarg de desenes d’anys, els lògics de la borrositat han desenvolupat una vasta maquinària matemàtica que gestiona aquells graus de fidelitat, aquells fits (en comptes de bits).” I aquí advertim el problema: “les matemàtiques borroses sempre es redueixen a les matemàtiques blanquinegres bivalents en

11 Kosko, *op. cit.*, p. 86.

12 Cfr. Kosko, *op. cit.*, p. 86.

13 Kosko, *op. cit.*, p. 88.

Joan Fontcuberta, [Série Fauna](#)

el cas extrem.”¹⁴ Al contrari de l'estructura sensorial, la racional no admet borrositat, sinó claredat i determinació. Ella és la que dictamina què és i que no és borros, justament perquè no és borrosa, al contrari de la realitat sensible. A l'inici de la seva obra, Kosko ja ens ha avisat que el principi borros sosté que tot és qüestió de grau i que la borrositat impregna el nostre món i la visió que en tenim.¹⁵ Aleshores, què és el que hom espera de la maquinària matemàtica? Doncs aconseguir que, en un món incorrecte, la puntuació sigui la correcta, la qual cosa, tenint present els judicis de Kosko, no és més que un reduccionisme que en res atén la multiforme realitat.

Per la seva banda, Regazzoni traslladarà la fidelitat a l'enteniment de la realitat: “Com ha suggerit Cavell, hi ha una veri-

tat de l'escepticisme que hem d'intentar no perdre alliberant-nos massa de pressa del dubte escèptic sobre l'existència del món exterior. I això que «l'element essencial de la criatura humana en el món com a totalitat, la seva relació amb el món en tant que món, no és el saber; en tot cas, no aquell que nosaltres considerem que és el saber».¹⁶ Regazzoni conclourà que la relació que tenim amb el món exterior no és qüestió de saber, sinó de confiança, un acte de confiança.¹⁷ Confessa el filòsof italià que la complexitat del món en què vivim és el que el va dur a escriure el llibre sobre *Lost*. En la nostra vida quotidiana, ens plantegem preguntes que es veuen reflectides en les relacions dels protagonistes dels capítols: preguntes sobre el món que qualifiquem de “real” i sobre la relació que hi tenim; preguntes sobre els recursos i els límits de la racionalitat; preguntes sobre la veritat; preguntes sobre la nostra condició com a subjectes i la naturalesa de les relacions que ens vinculen els uns amb els altres.¹⁸ Tot això es desenvolupa en un món que hem de titllar de “gris”.

En les topologies dualistes, com la platònica, sempre el lloc “aquí” s'oposa al lloc “més enllà”. Per regla general, el primer és vist de manera negativa: dolent, feixuc, problemàtic, erroni, fals, simulat..., al contrari del segon, que es percep positivament: bo, agraciat, clar, autèntic, vertader, legítim... L'illa de *Lost*

¹⁴ Kosko, *op. cit.*, p. 91.

¹⁵ Vid. Kosko, *op. cit.*, p. 31.

¹⁶ Regazzoni, *op. cit.*, p. 52.

¹⁷ Vid. Regazzoni, *op. cit.*, p. 52.

¹⁸ Cfr. Regazzoni, *op. cit.*, p. 12.

és presentada com el lloc en què el “aquí” i el “més enllà” se superen. Regazzoni ens proposa reflexionar sobre les grans connotacions del que, en geografia, definim com una elevació del fons subaquàtic: l'illa és un món en el qual el món ja no és: resta distanciat, separat, perdut. Tenir l'experiència de l'illa és també passar per l'experiència de la pèrdua del món: és trobar-se al límit del final de món, de l'apocalipsi. La sensació sembla formalment platònica, però, vivencialment, és budista: el món exterior no existeix, i, per això, l'experiència de l'illa de *Lost* és l'experiència d'una illa deserta, tot i que habitada i rica en flora i en fauna. El filòsof italià ens dirà que, com recorda Deleuze, l'illa deserta no és així pel fet de no estar habitada, sinó perquè genera el desert al seu voltant; és a dir, posa entre ella i el món el paradoxal desert d'un oceà.¹⁹ I com que l'illa està deserta, és possible la sacralització. John Locke, el protagonista de la sèrie i no el filòsof del segle XVII, és qui, segons Regazzoni, millor encarna el subjecte que s'esforça per sacralitzar el desert de l'illa, adaptant-se al doble moviment de la mateixa illa. Però quin sentit té aquí la sacralització? El filòsof italià ens dirà que “protegir la separació”. Així, John Locke sacralitza el desert perquè vol preservar la separació radical de l'illa amb el món. L'illa és el que és i, per això, es vol protegir el que té o representa de sagrat. “Pensa en el significat del mot llatí *sacer* –ens convidava Regazzoni-, del qual deriva “sacre”.

Sacer indica la separació, la distinció, la realitat que escapa a tota comparació²⁰; i afegeix més endavant: “L'illa és el lloc per excel·lència de la super-vivència. Però, com li recorda Locke a Jack, «sobreviure és només un concepte relatiu» (Primera temporada, cap. 25). El lloc de la supervivència no és més que el lloc de la vida. [...] «La vida és supervivència», como va escriure Derrida. «Nosaltres som estructuralment supervivents». Perquè tot ésser viu, des del naixement, [...] està habitat per la possibilitat ineludible de la mort, d'aquesta catàstrofe a la qual haurà ja sobre-viscut, i que l'acompanya mentre l'espera. Així doncs, viure significa ja des de sempre sobre-viure, re-néixer a aquesta mort que, abans encara de ser efectiva, ja haurà estat aquí. Per això dol i gestació s'entrellacen indissolublement.”²¹ A l'illa, descobrim l'autèntic sentit de la vida, que no és més que la supervivència en el marc de la nostra experiència interna particular: una experiència en la qual la vida i la mort resten borrosament entrelaçades. Regazzoni cerca el suport de la seva interpretació de l'illa en l'idealisme transcendent: “demostrar l'existència del món exterior, és a dir, d'una totalitat fixa d'objectes que existeix independentment de la nostra ment, és, en rigor, impossible. Kant va parlar, en la segona edició de la *Crítica de la raó pura*, d'un autèntic «escàndol per a la filosofia i el sentit comú que l'existència de les coses exteriors s'admeti simple-

19 Vid. Regazzoni, *op. cit.*, p. 36.

20 Regazzoni, *op. cit.*, p. 37.

21 Regazzoni, *op. cit.*, pp. 40-41.

ment per fe, i que si algú en dubtés, no es podria oposar una prova suficient». Però l'escàndol, malgrat l'esforç kantià per evitar-lo, mai no ha estat eliminat. No pots tenir cap certesa que existeixi un món exterior a tu mateix, exterior a la teva ment. Ni que existeixin unes altres ments.”²²

3. La filosofia espontània

La incertesa de l'objectivitat de la nostra realitat ens col·loca davant de dos camins: (a) el de l'idealisme, segons el qual hi ha una altra realitat diferent de la mundana i independent del nostre pensament i de la nostra acció, i (b) el de la simulació, que, paradoxalment, fa de nosaltres autèntics creadors de conjectures, possibilitats o probabilitats. I en tot aquest afer, el filòsof, què? Segons Kosko, “els filòsofs han despul·lat la veritat de la seva elevadíssima condició i l'han rebaixada a la manera amb què els científics o els matemàtics assignen uns i zeros als enunciats, como si Déu o un detector de mentides ideal puntués les nostres frases: traiem un 1 si el que diem és veritat, un 0 si és fals.”²³ Dit amb altres paraules: els filòsofs han deixat d'ésser filòsofs a causa de la seva formació en la bivalència. La solució, per al pensador nord-americà, rau en l'acceptació del pensament borrós com a direcció del pensament, la qual cosa motivarà la sortida de la bivalència com a esquema de lectura de la realitat.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Fauna](#)

Regazzoni veu en la “filosofia espontània”, proposada pel filòsof marxista Antonio Gramsci, una possible solució: “S’ha de destruir el molt difós prejudici que la filosofia és quelcom molt difícil pel fet de ser l’activitat intel·lectual pròpia d’una determinada categoria de científics especialitzats o de filòsofs professionals i sistemàtics. Cal, doncs, demostrar, en primer lloc, que tots els homes són “filòsofs”, definint els límits i els caràcters d’aquesta filosofia espontània.” Segons el professor italià, en l’illa de *Lost*, “no hi ha filòsofs en el sentit tècnic i acadèmic del terme; però, tanmateix, sí n’hi ha en sentit ampli perquè hi ha subjectes portadors de la que Gramsci anomena filosofia espontània.” Regazzoni mira de presentar la “filosofia espontània” com una mena de perspectivisme. La filosofia espontània, segons Gramsci, és, en paraules de Regazzoni, “una visió del món, és a dir, una manera d’estructurar i de donar forma al que anomenem món.” Sense arribar a dir-nos que la realitat és grisenc o borrosa, Regazzoni deixa, però, molt clar que

²² Regazzoni, *op. cit.*, p. 49.

²³ Kosko, *op. cit.*, p. 86.

la visió que en tenim no és unívoca, i que això de la univocitat s'ha de tenir com una entelèquia, com una creença o com un autèntic engany. Estructurarem segons les circumstàncies. Segons Kosko, com a filòsofs, els teòrics de la borrositat veuen la veritat com una targeta de resultats, però no de blancs-negres, sinó de grisos: “la lògica borrosa permet més puntuacions; [...] permet el continu infinit de puntuacions grises entre 0 i 1, fets en comptes de bits. Aquesta és la diferència entre el dia i la nit: la penombra”²⁴, o, si es vol, la penombra és el que de debò hi ha, el que és.

Regazzoni entra també en el tema de la subjectivitat del llenguatge, lligat al del perspectivisme: tots els subjectes, en tant que posseïdors d'un llenguatge, posseeixen també una visió del món i, per tant, una filosofia pròpia amb la qual es mira el món i el que es pot concebre. A la seva manera, cadascú és filòsof, inconscientment, ja que, en la mínima manifestació d'una activitat intel·lectual qualsevol, hi ha continguda una determinada concepció del món. I no deixa de recórrer a un Gramsci que creiem que aquí coincideix amb les tesis defensades per Ortega y Gasset en *Ideas y creencias*: “Més exactament, la filosofia que tots posseïm està continguda, segons Gramsci, en el llenguatge, en el sentit comú, en el bon sentit, en la religió popular i en el seu sistema de creences.” I això és el que Regazzoni veu expressat en *Lost*: “La idea que

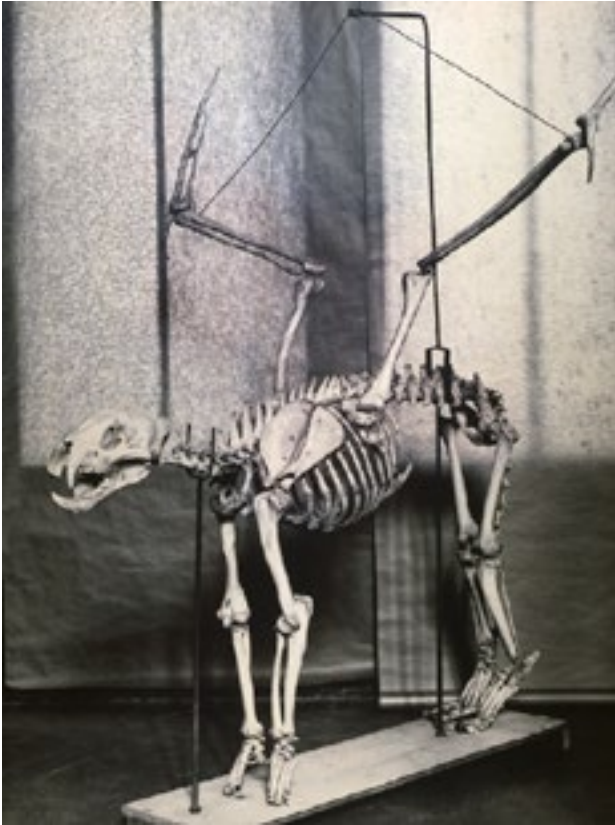
cada subjecte posseeix una visió pròpia del món és evident en *Lost*, on les aventures de cada personatge són la història d'una visió del món que s'enfronta i s'entrellaça amb les altres. *Lost* és una polifonia de visions del món que roten al voltant de l'enigma de la veritat com enigma de l'Illa.”²⁵ En certa manera, el perspectivisme col·lectiu de *Lost*, que acaba transformant-se en un relativisme, intentarà ésser una superació de les tendències a la lectura bivalent de la realitat. “Relativisme de *Lost*?”, es pregunta el mateix autor. I la resposta sembla ser positiva: “sí, i explícitament confessat.” Per quina raó? Doncs, perquè “*Lost* et mostra com el món no es dóna més que en l'interior d'un punt de vista singular: el que anomenem subjecte. També sobre això *Lost* és molt precisa: no hi ha subjectes que expressin punts de vista sobre el món, sinó punts de vista sobre el món que constitueixen subjectes.”²⁶ El fet de passar la causa a ser efecte i l'efecte a ser causa condiciona la substitució del perspectivisme pel relativisme. I més endavant recorre a Diego Marconi per a justificar la seva tesi: “«La tesi relativista sobre la veritat és que no hi ha assercions o creences simplement vertaderes: cada asserció o creença és vertadera per a X i, sovint, no per a Y», es llegeix en *Per la veritat*, de Diego Marconi. Ara bé, la tesi relativista sobre la veritat que es planteja en *Lost* s'aplica precisament a la pròpia sèrie com obra oberta a múltiples inter-

24 Kosko, *op. cit.*, p. 86.

25 Regazzoni, *op. cit.*, pp. 28-29.

26 Regazzoni, *op. cit.*, p. 54.

pretacions i per a la qual no existeix una única veritat.”²⁷ Som del parer que *Lost* pretén ser la superació de la bivalència.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Fauna](#)

4. La caverna en la postveritat

La reflexió i la meditació, per a l'home del carrer, no són efectives ni ràpides: no menen a la unitat de la raó que serveix de patró per a dirigir les meves accions i judicar el que passa al món; per això, la ciència, la religió i els totalitarismes polítics, sobretot en moments de crisi individual o col·lectiva, acaben essent atractius. El que realment ens crida l'atenció de les taules de càlcul, de l'àbac, de la regla de càlcul, de la

calculadora i de la computadora és la regularitat i la fixació, que són el que més s'apropa al nostre criteri de veritat i racionalitat.

En el “Discurso leído en la sesión solemne que la delegación en Barcelona del CSIC dedicó a su patrono San Isidoro el día 17 de abril” de 1958, titulat: *Las ordenaciones bibliográficas de base alfabética*, Felipe Mateu y Llopis escriu: “Toda ordenación no alfabética ha de obedecer a un criterio, sea el que fuere, a un método o sistema, a una base racional, lógica o aun arbitraria, pero fija y premeditada, según la cual quedará representada la ciencia o disciplina, la materia.” Com ja hem aventurat, el que perseguim és la fixació: quelcom que ens serveixi com a patró en un món de relacions borroses, en un món en què no regna l'ordenació alfabètica, en un món grisenc. La nostra sortida és la sistematització: “Lo sistemático, pues –ens dirà Mateu y Llopis-, es diverso, distinto, diferente, de lo alfabético que no reconoce otra base que el abecedario.[...] Un catálogo sistemático es un catálogo metódico, puesto que obedece a una presentación de la materia con base racional, preconcebidamente no alfabética.”²⁸ El reconeixement de la borrositat obliga el seu domini gnoseològic i, la major part de les vegades, aquest no es pot fer des de la mateixa borrositat, com apunta Kosko en parlar dels diagrames de Venn borrosos: “Aquests tres diagra-

²⁷ Regazzoni, *op. cit.* p. 58.

²⁸ Felipe Mateu y Llopis, *Las ordenaciones bibliográficas de base alfabética*, Barcelona, CSIC, 1958, p. 11.

mes de Venn borrosos mostren de nou que el negre i el blanc són casos especials del gris, que la multivalència es redueix a la bivalència en els casos extrems. En la vida, com en els diagrames de Venn, donem l'expressivitat i l'exactitud de la borrositat a canvi de la simplicitat, de l'arrodoniment que ens proporciona la bivalència.”²⁹ Racionalitat, simplicitat i universalitat són els patrons de mesura, ordenació i organització. “Y para cualquier trabajo intelectual –sosté Mateu- tenemos por inconcuso que ni el alfabeto es razonable ni la sucesión en que van llegando los libros a una biblioteca o la documentación a un archivo es aceptable para la clasificación de sus fondos, esto es, que la *clasificación por materias* es necesaria y en ella ha de presidir un criterio lógico, orgánico, cuanto más universal mejor y cuanto menos subjetivo tanto más exacto.”³⁰ Les simulacions s'estableixen sobre sistemes imposats que no semblen contemplar la borrositat i en veure que la realitat pot arribar a ésser una altra, se cerquen alternatives borroses a la bivalència, i això no deixa de ser un autèntic parany.

En l'actualitat, en un moment marcat per les crisis socials i financeres, no només èticament, sinó també epistemològicament, fem el possible perquè la veritat regni en les operacions econòmiques; però no interessa una veritat com a correspondència o com a coherència, sinó una veritat com a èxit,

és a dir, aquella que notifica que una determinada teoria ha estat útil i que ha reportat beneficis de manera tranquil·la i sense que suposi una davallada de la meua felicitat i de la del proïsme. “Crec que no és possible sintetitzar de manera més exacta l'esperit de la postveritat –escriu García del Muro-: veritat és tot allò que ets capaç de defensar amb èxit.”³¹ En altres paraules: vertader és allò que constata que s'ha assolit realment la fita plantejada.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Fauna](#)

La pròpia experiència personal i l'experiència històrica ens permeten entendre la realitat de la caverna humana. Res no hi ha en aquest món que no ens recordi que res no hi ha definitiu i que ens belluguem en el terreny de la probabilitat. “La probabilitat –escriu Findlay- és una característica inamovible de la caverna humana i, podem

29 Kosko, *op. cit.*, p. 41.

30 Mateu, *op. cit.*, pp. 17-18.

31 García del Muro, *op. cit.*, p. 203.

afegir confidencialment, de la caverna animal també, i com a tal es resisteix a ser reduïda a quelcom fàctic, a quelcom que es pot comprovar i esbrinar, a quelcom que està o podria estar merament allà. El seu lloc es troba en la franja fosca del no clar, en la qual la raó teixeix la seva tela de conjectures i crea les seves posicions arriscades.”³² Kosko sostindrà que la probabilitat ha convertit la ciència en un casino de la veritat³³, cosa que ens obliga a parlar també d'un factor molt important en aquesta bateria de conceptes, com és el “joc”. El joc s'associa a una realitat no autèntica, és a dir, versemblant. Tal com defensava Johan Huizinga en la seva obra *Homo ludens*, el joc és a les nostres vides i ens belluga; però si es queda com a mer joc, aleshores qualifiquem l'acció d'improductiva. Aspirem, doncs, a fer del joc la realitat i de la realitat un joc, que no es més que una manipulació de la realitat en un sistema dirigit per unes regles i normes. Al cap i a la fi, el joc és una manera d'enfrontar-nos en i amb la borrositat.

Final

Creguem-nos, d'antuvi, sense voler saber el sentit real que els guionistes li volien donar, la frase que apareixia en la presentació de la sèrie *Expedient X*: “The Truth is out there”, la veritat és allà fora. La veritat-veritat, doncs, resta lluny de les nostres capacitats d'assoliment

en la nostra realitat-caverna; però no hem de deixar de reconèixer que està allà fora. Aquest reconeixement seria el que avui entendríem com el figurat intent de sortida de la caverna.

La definició que de la realitat ofereix García del Muro com “un conjunt de relacions artificials que han estat construïdes tot obeint criteris pràctics” s'emmotlla perfectament a l'actual realitat-caverna. Ens recorda el professor català que “la realitat és invisible” i que “tot el que veiem són constructes que responen a interessos concrets.” I si ens preguntem per quins d'aquests constructes són vertaders, la resposta és: “Tots aquells que acompleixen la seva funció.”³⁴

La lluita entre la tradicional bivalència i l'alliberadora multivalència ens ha dut a la postveritat. I és normal que la seva filosofia, com molt bé afirma García del Muro, defensi que “cap hipòtesi explicativa és capaç de fregar la realitat.”³⁵ Si creiem que Regazzoni analitza i comenta les accions d'uns homes en temps de postveritat, ens adonem, en canvi, que la detecció de la borrositat i la seva aplicació en un món que vol superar el platonisme ontològic sense deixar de pensar el gnoseològic per part de Kosko ha arribar tard. Hem vist com el pensador nord-americà ens demostrava que el gris: el color que està molt apropat al negre, és a dir, a la negació del color, gràcies a certs tocs de

32 Findlay, *op. cit.*, p. 80.

33 Vid. Kosko, *op. cit.*, p. 25.

34 García del Muro, *op. cit.*, p. 201.

35 García del Muro, *op. cit.*, p. 198.

blancor, sembla ésser el de la realitat. Hem vist la poma sencera abans de fer la primera mossegada i ja no l'hem vista quan l'hem engolida, i no n'hem pres esment quan era mitja poma: "L'objecte que teniu en la mà, és encara una poma? Sí o no? Feu-li una altra mossegada. El nou objecte, és encara una poma? Una altra mossegada més. I més i més, fins que no en quedi res. La poma passa de ser-ho a no ser-ho, i a no ser res. Però, quan ha traspassat la línia que separa el fet de ser una poma de no ser-ho? Quan teniu mitja poma en la mà, teniu tant una poma com no la teniu. La mitja poma impedeix una descripció de tot o res. La mitja poma és una poma borrosa, gris entre el blanc i el negre. La borrositat és grisor."³⁶

Fer una filosofia des de la borrositat i admetent que la nostra realitat és gris-enca ens hauria d'ajudar a superar els efectes i defectes de la ciència bivalent, que resta estretament lligada al dualisme clàssic, i a frenar l'ambigüitat epistemològica a la qual ens està duent la postveritat.

36 Kosko, *op. cit.*, p. 18.